

Sygn. akt: I ACa 1312/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 lutego 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Dorota Ochalska - Gola
Sędziowie:	SSA Bożena Błaszczuk SSA Tomasz Szabelski (spr.)
Protokolant:	st. sekr. sądowy Julita Postolska

po rozpoznaniu w dniu 26 lutego 2013 r. w Łodzi

na rozprawie

sprawy z powództwa **I. S.**

przeciwko **Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Ministra (...)**

o zadośćuczynienie, odszkodowanie, rentę i ustalenie

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi

z dnia 28 września 2012 r. sygn. akt II C 727/09

1. **oddala apelację;**
2. **nie obciąża powódki kosztami postępowania apelacyjnego;**
3. **przyznaje i nakazuje wypłacić ze Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Łodzi adwokat M. K. kwotę 6.642 (sześć tysięcy sześćset czterdzieści dwa) złotych tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.**

Sygn. akt I ACa 1312/12

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 28 września 2012r. w sprawie z powództwa I. S. przeciwko Skarbowi Państwa – Ministrowi (...)o zapłatę, Sąd Okręgowy w Łodzi oddalił powództwo i nie obciążył powódki kosztami procesu oraz przyznał od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Łodzi na rzecz pełnomocnika powódki wynagrodzenie za nieopłaconą pomoc prawną udzieloną powódce z urzędu.

(wyrok k.)

Powyższy wyrok zapadł na podstawie poczynionych przez Sąd Okręgowy ustaleń faktycznych, które Sąd Apelacyjny co do zasady podzielił i przyjął za własne, a z których wynika, że wyrokiem z dnia 14 kwietnia 1953r. (sygn. akt C 181/53) Sąd Wojewódzki

w Łodzi zasądził od (...) Zakładów (...) w Z. na rzecz I. S. dożywotnią rentę po 730 zł miesięcznie oraz odszkodowanie w kwocie 22.000 zł, w związku z wypadkiem, jakiego doznała w dniu 27 kwietnia 1950r. na terenie wskazanych zakładów.

Orzeczeniem Komisji Lekarskiej (...) z dnia 30 listopada 1989r. powódka została zaliczona do pierwszej grupy inwalidów.

W dniu 15 maja 1991r. powódka zawarła z Zakładami (...) w Z. ugodę sądową w sprawie o sygn. akt I C 395/90 przed Sądem Wojewódzkim w Łodzi, mocą której Zakłady te zobowiązały się do zapłacenia powódce kwoty 6 mln zł z tytułu podwyższenia renty orzeczonej wyrokiem z 14 kwietnia 1953r. oraz do płacenia powódce kwot po 900.000 zł miesięcznie, jednocześnie powódka rzekła się pozostałych roszczeń dochodzonych w ww. sprawie.

W dniu 20 marca 1997r. powódka zawarła z Zakładami (...) S.A. w Z. kolejną ugodę sądową w sprawie o sygn. akt I C 446/96 przed Sądem Rejonowym w Zgierzu, w myśl której wymieniona Spółka zobowiązała się do uiszczenia na rzecz powódki kwot po 500 zł miesięcznie w zamian za rentę określoną w poprzedniej ugodzie, a nadto kwotę 2.700 zł tytułem wyrównania wysokości renty za okres od lipca 1996r. do marca 1997r.

W czerwcu 2001r. nastąpiła likwidacja Zakładów (...) w Z..

W dniu 19 czerwca 2007r. (...) Zespół (...) orzekł o zaliczeniu powódki do znacznego stopnia niepełnosprawności oraz o jej niezdolności do pracy i konieczności stałej opieki nad powódką.

Powódka cierpi na nadciśnienie tętnicze, przewlekłą niewydolność żylną, niedowład kończyn dolnych, niedowład połowiczny lewostronny, osteoporozę, atonię pęcherza, chorobę zwyrodnieniową kręgosłupa oraz stawów kolanowych, zaćmę obu oczu z upośledzeniem widzenia w oku lewym, otyłość, zespół depresyjny. Aktualny stan zdrowia powódki jest wynikiem doznanego wypadku oraz udaru, a także fizjologicznego starzenia się organizmu.

W świetle powyższych ustaleń Sąd Okręgowy oddalił powództwo, stwierdzając jego bezzasadność. Sąd Okręgowy uznał, że bowiem, że strona pozwana, tj. Skarb Państwa

– Minister Skarbu Państwa nie posiada w niniejszej sprawie legitymacji procesowej biernej, gdyż na podstawie art. 40 § 1 kc nie ponosi odpowiedzialności za zobowiązania państwowych

osób prawnych wobec braku odmiennych *lex specialis*.

Tym bardziej, że zagadnienie możliwości zastosowania art. 40 § 2 kc w zw. z art. 49 ust. 1 ustawy z dnia 25 września 1981r. o przedsiębiorstwach państwowych (t.j. Dz.U. z 2002 r. Nr 112, poz. 981, ze zm. - zwanej dalej „u. o p.p.”), było przedmiotem rozważań judykatury, które doprowadziły do ukształtowania poglądu, zgodnie z którym przepis art. 49 ust. 1 u. o p.p. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 15 stycznia 2003r. (a i również w brzmieniu obowiązującym po tej dacie) nie stanowią podstawy prawnej do przejęcia przez Skarb Państwa zobowiązań po przedsiębiorstwie państwowym wykreślonym z rejestru po jego likwidacji.

Przepis art. 49 ust. 1 u. o p.p., w brzmieniu obowiązującym przed dniem 15 stycznia 2003r. stanowił, że z dniem likwidacji lub upadłości przedsiębiorstwa mienie tego przedsiębiorstwa pozostałe po likwidacji lub upadłości, w tym środki finansowe, przejmuje,

z zastrzeżeniem ust. 5, minister właściwy do spraw Skarbu Państwa albo Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa. Przepis ten otrzymał następnie nowe brzmienie na podstawie art. 3 ustawy z dnia 5 grudnia 2002r. o zmianie ustawy

o zasadach wykonywania uprawnień przysługujących Skarbowi Państwa, ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 240, poz. 2055), według którego z dniem wykreślenia przedsiębiorstwa państwowego z rejestru sądowego mienie pozostałe po tym przedsiębiorstwie, w tym środki finansowe, przejmuje, z zastrzeżeniem ust. 5, minister właściwy do spraw Skarbu Państwa.

W przekonaniu Sądu Okręgowego za powyższym zapatrywaniem o braku podstawy prawnej do przejęcia przez Skarb Państwa zobowiązań po zlikwidowanym przedsiębiorstwie państwowym, przemawiają następujące argumenty. Po pierwsze, art. 49 ust. 2 u. o p.p. znajduje zastosowanie w sytuacji, gdy po likwidacji lub upadłości przedsiębiorstwa państwowego pozostało mienie (czyli aktywa). Przejęcie tego mienia w rozumieniu art. 44 k.c. (własność i inne prawa majątkowe) następuje zatem po likwidacji lub upadłości państwowej osoby prawnej, tj. przedsiębiorstwa państwowego, a nie od państwowej osoby prawnej, jak tego wymaga art. 40 § 2 kc. Przejęcie mienia na podstawie art. 49 ust. 1 u. o p.p. następuje więc po likwidacji, czyli po wykreśleniu z rejestru sądowego przedsiębiorstwa państwowego. Nie chodzi tu więc o przejęcie mienia od przedsiębiorstwa państwowego postawionego w stan likwidacji, czyli w toku likwidacji, a więc w sytuacji istnienia dwóch podmiotów prawa, tj. przedsiębiorstwa państwowego i Skarbu Państwa. Takiej zaś sytuacji dotyczy art. 40 § 1 kc przewidujący solidarną odpowiedzialność obu tych podmiotów. Po drugie, sformułowanie art. 49 ust. 1 u. o p.p., w brzmieniu obowiązującym do dnia 15 stycznia 2003r. „z dniem likwidacji” musi być rozumiane tak, jak zdefiniowano to ustawowo w art. 18a ust. 1 u. o p.p. Z tej zaś definicji jednoznacznie wynika, że elementem pojęcia likwidacji przedsiębiorstwa jest „wykreślenie przedsiębiorstwa z rejestru”. Po trzecie, art. 40 § 2 k.c., będący wyjątkiem od przedstawionej w art. 40 § 1 kc zasady wzajemnej nieodpowiedzialności Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych, dotyczy tylko i wyłącznie sytuacji nieodpłatnego przejęcia przez Skarb Państwa od państwowej osoby określonego składnika mienia na podstawie odrębnego przepisu, a nie przejęcia mienia pozostałego po likwidacji państwowej osoby prawnej. Oznacza to, że art. 40 § 2 kc nie ma zastosowania w zakresie odpowiedzialności za zobowiązania zlikwidowanych państwowych osób prawnych. Po czwarte, nowelizacja art. 49 ust. 1 u. o p.p., a w szczególności zastąpienie sformułowania „z dniem likwidacji przedsiębiorstwa” określeniem „z dniem wykreślenia przedsiębiorstwa państwowego z rejestru uzasadnia wnioski, że ratio legis przepisu od początku była takie samo. Chodziło o stosowanie szczególnej podstawy prawnej do przejęcia przez Skarb Państwa - Ministra (...)mienia pozostałego po likwidacji przedsiębiorstwa państwowego, przy czym przez likwidację należy rozumieć ustanie bytu prawnego przedsiębiorstwa państwowego. Dla poparcia swojego stanowiska Sąd Okręgowy przytoczył wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 2011r. (sygn. I CSK 259/10) i jego uzasadnienie.

Dodatkowo żądania pozwu nie mogły również znaleźć oparcia w powoływanych przez stronę powodową zasadach współzycia społecznego. Wszelako w doktrynie prawa, jak i w judykaturze utrwalony jest bowiem pogląd, że klauzula generalna prawa cywilnego, zawarta w art. 5 kc, nie może per se stanowić samodzielnej podstawy roszczenia ani powództwa. Klauzula ta nie stanowi bowiem samodzielnego źródła roszczeń cywilnoprawnych, gdyż nie kształtuje samodzielnie żadnego stosunku cywilnoprawnego, a stanowi jedynie podstawę umożliwiającą pozbawienie ochrony prawnej podmiotu, który czyni ze swego prawa użytek sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współzycia społecznego.

Na podstawie art. 102 kpc Sąd Okręgowy nie obciążył powódki kosztami procesu, mając na względzie charakter niniejszej sprawy, a także sytuację osobistą, zdrowotną i materialną powódki.

(uzasadnienie k.)

Powódka zaskarżyła powyższy wyrok apelacją w części, tj. z zakresie punktu 1, oddalającego wytoczone powództwo, zarzucając obrazę zarówno prawa:

I. procesowego:

1) poprzez niewyjaśnienie wszystkich okoliczności faktycznych sprawy, istotnych dla rozstrzygnięcia sporu, co mogło mieć wpływ na treść rozstrzygnięcia, w tym naruszenie art. 217 § 2 kpc, wobec przyjęcie, że dla rozstrzygnięcia sprawy bezprzedmiotowym jest przeprowadzenie wskazanych wniosków dowodowych, ich bezzasadne oddalenie i w konsekwencji uniemożliwienie wykazania stanu zdrowia powódki, nakładów finansowych, związanych z adaptacją budynku, kosztów opieki z PCK, oraz nieustosunkowanie się do pozostałych zgłoszonych przez powódkę wniosków dowodowych, a przez to nierozpoznanie istoty sprawy;

2) poprzez sprzeczność istotnych ustaleń Sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego wskutek naruszenia przepisów postępowania, które mogło mieć wpływ na wynik sprawy;

3) art. 233 § 1 kpc, przez dokonanie oceny dowodów w sposób niewszechstronny, bowiem z pominięciem szeregu istotnych dla sprawy wniosków dowodowych, zaś uwzględnienie wskazanych wniosków dowodowych mogłoby doprowadzić do zupełnie innej

- odmiennej w stosunku do przyjętej przez Sąd - oceny materiału dowodowego;

II. jak i prawa materialnego, tj. art. 5 kc, przez jego niezastosowanie, w sytuacji gdy w niniejszej sprawie, zastosowanie przepisu art. 5 kc umożliwiłoby nadanie normom prawnym elastyczności wymaganej dla właściwego zastosowanie prawa w zmieniających się warunkach społecznych i gospodarczych oraz wydanie słusznego rozstrzygnięcia, albowiem treść wszelkich uprawnień materialnego prawa cywilnego określają nie tylko konkretne normy prawne, tworzące poszczególne uprawnienia, ale także zasady współżycia społecznego i społeczno gospodarcze przeznaczenie prawa. Zatem działanie formalnie zgodne z treścią prawa podmiotowego, lecz sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa nie może być uważane za wykonywanie prawa i nie powinno podlegać ochronie, jako nadużycie prawa.

W konkluzji apelująca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania oraz o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.

(apelacja k.)

Strona pozwana wniosła o oddalenie apelacji i zasądzenie kosztów postępowania według norm przepisanych.

(protokół rozprawy k.)

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jest bezzasadna.

Podniesione w zgłoszonym środku odwoławczym zarzuty obraży zarówno prawa procesowego, jak i materialnego są chybione, gdyż jak trafnie i wyczerpująco wskazał Sąd

I instancji, brak jest podstaw do odpowiedzialności pozwanego Skarbu Państwa za zobowiązania zlikwidowanego przedsiębiorstwa państwowego, co znajduje dodatkowo oparcie w orzeczeniach Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 2011r., w sprawie I CSK 259/10, opubl. w LEX nr 785270, w świetle których art. 49 ust. 1 ustawy z 1981r.

o przedsiębiorstwach państwowych w brzmieniu obowiązującym od dnia 15 stycznia 2003r. nie stanowi podstawy prawnej do przejęcia przez Skarb Państwa zobowiązań po zlikwidowanym przedsiębiorstwie państwowym. Przejęcie mienia na podstawie art. 49 ust. 1 ustawy z 1981r. o przedsiębiorstwach państwowych, w brzmieniu obowiązującym do dnia 15 stycznia 2003r., następuje po likwidacji, czyli po wykreśleniu z rejestru sądowego przedsiębiorstwa państwowego. Nie chodzi tu więc o przejęcie mienia od przedsiębiorstwa państwowego postawionego w stan likwidacji, czyli w toku likwidacji, a więc

w sytuacji istnienia dwóch podmiotów prawa, to jest przedsiębiorstwa państwowego i Skarbu Państwa. Zaś takiej właśnie sytuacji dotyczy art. 40 § 2 kc przewidujący solidarną odpowiedzialność obu tych podmiotów. Sformułowanie art. 49 ust. 1 ustawy z 1981r.

o przedsiębiorstwach państwowych, w brzmieniu obowiązującym do dnia 15 stycznia 2003r., „z dniem likwidacji” musi być rozumiane tak, jak zdefiniowano to ustawowo w art. 18a ust. 1 ustawy z 1981r. o przedsiębiorstwach państwowych. Z tej zaś definicji jednoznacznie wynika, że elementem pojęcia likwidacji przedsiębiorstwa jest „wykreślenie przedsiębiorstwa

z rejestru”. Stąd art. 40 § 2 kc, będący wyjątkiem od przedstawionej w art. 40 § 1 kc zasady wzajemnej nieodpowiedzialności Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych, dotyczy tylko i wyłącznie sytuacji nieodpłatnego przejęcia przez Skarb Państwa od państwowej osoby określonego składnika mienia na podstawie odrębnego przepisu, a nie przejęcia mienia pozostałego po likwidacji państwowej osoby prawnej. Oznacza to, że art. 40 § 2 kc nie ma zastosowania w zakresie odpowiedzialności za zobowiązania zlikwidowanych państwowych osób prawnych.

Zwłaszcza, że w świetle wyroku Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2009r., V CSK 32/09, opubl. w LEX nr 530586, art. 40 § 2 kc w zw. z art. 49 ust. 1 ustawy

o przedsiębiorstwach państwowych w brzmieniu sprzed, jak i po nowelizacji z dnia 15 stycznia 2003r., nie stanowi podstawy do przejęcia przez Skarb Państwa odpowiedzialności za zobowiązania zlikwidowanego przedsiębiorstwa państwowego. Kumulatywne przystąpienie do długu stanowi z woli ustawodawcy podmiotowe przekształcenie stosunku zobowiązaniowego po stronie dłużniczej, w którym przystąpienie do długu osoby trzeciej nie powoduje zwolnienia dotychczasowego dłużnika z odpowiedzialności za zaciągnięte przez niego zobowiązanie. Przepis art. 40 § 2 kc zakłada więc istnienie dwóch podmiotów

w momencie dokonania przesunięcia majątkowego (nieodpłatnego przejęcia mienia), na co wskazuje użyte w tym przepisie sformułowanie „od państwowej osoby prawnej”.

Tymczasem w okolicznościach analizowanego przypadku nie ulega wątpliwości, że najpierw doszło do likwidacji (...)

(...) w Z. i dopiero pozostały po ich likwidacji majątek został przejęty przez Skarb Państwa. Zatem in casu nie ma podstaw do odpowiedzialności strony pozwanej za zobowiązania zlikwidowanych zakładów względem żądań powódki.

Nadto uwadze apelującej powódki zdaje się umykać okoliczność, że w 1991r. powódka zawarła z (...)Zakładami(...)w Z. ugodę sądową w toku procesu o podwyższenie renty i zrzekła się dalszych roszczeń, a następnie w 1997r. zawarła kolejną ugodę z (...) Zakładami (...)w Z. co do wysokości renty. Abstrahując od kwestii oceny czy

i w jakim zakresie powódka mogła była skutecznie zrzec się przyszłego uprawnienia do naprawienia szkody w postaci ewentualnego żądania podwyższenia należnej renty w związku ze potencjalną, nieprzewidywalną zmianą okoliczności faktycznych, w tym rozmiaru szkody oraz siły nabywczej pieniądza, nie ulega wątpliwości, że wobec likwidacji podmiotu zobowiązanego aktualnie nie ma podmiotu posiadającego w tym zakresie legitymację procesową bierną, a w każdym razie nie ma jej pozwany Skarb Państwa.

Nadto należy wyraźnie podkreślić, że część zgłoszonych przez powódkę roszczeń

(o odszkodowanie, zadośćuczynienie i ustalenie) są to nowe roszczenia, z którymi powódka nigdy wcześniej w stosunku do istniejących (...) Zakładów (...)w Z. nie występowała, nawet w toku powołanych postępowań w 1991r.

i 1997r., więc w ich zakresie nie mogło być nawet mowy o ich przejęciu przez jakikolwiek inny podmiot, nie wspominając już nawet o upływie terminów przedawnienia w stosunku do roszczenia o odszkodowanie i zadośćuczynienie.

Natomiast odnosząc się do zarzutu obrazy prawa materialnego, tj. art. 5 kc należy kategorycznie stwierdzić – dzieląc stanowisko Sądu I instancji – że ów przepis nie może sam jako taki, będąc jedynie klauzulą generalną, stanowić podstawy dochodzonych roszczeń odszkodowawczych powódki, bez istnienia innego, konkretnego przepisu prawa materialnego kreującego podstawę odpowiedzialności strony pozwanej względem powódki. Zgodnie bowiem z utrwalonym w orzecznictwie i doktrynie poglądem przepis art. 5 kc nie dotyczy samego istnienia prawa, lecz jego realizacji wyrok SN z 19.04.1971r., III PRN 7/71, opubl.

w LEX nr 6911). Zasady słuszności nie mogą stanowić podstawy prawnej powództwa

i roszczenie powoda nie może być oparte wyłącznie na treści art. 5 k.c. (wyrok SA w Poznaniu z 14.05.1996r., I ACr 118/96, opubl. w OSA 1998/9/38).

Zatem Sąd Apelacyjny - ze swej istoty organ judykacyjny, a nie prawodawczy – nie mógł ewentualnej systemowej luki prawnej wypełnić klauzulą generalną w postaci art. 5 kc, czego w istocie oczekiwała powódka.

Dodatkowo jedynie na marginesie, nie negując wprawdzie trudnej sytuacji osobistej i materialnej powódki, należy dostrzec, że powódka uzyskuje świadczenia z ubezpieczenia społecznego, a zatem wobec utraty renty wynikającej z przedmiotowego wypadku nie jest osobą całkowicie pozbawioną źródeł dochodu i środków do życia.

Reasumując zatem zdaniem Sądu Apelacyjnego w analizowanym przypadku – wbrew stanowisku apelującej – mimo nie przeprowadzenia wnioskowanego postępowania dowodowego nie doszło do nierozpoznania istoty sprawy, która uzasadniałaby uchylenie kwestionowanego orzeczenia i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania (art. 386 § 4 kpc).

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 385 kpc, Sąd Apelacyjny oddalił apelację jako bezzasadną.

Na podstawie art. 102 kpc w zw. z art. 108 § 1 kpc i art. 391 § 1 kpc, Sąd Apelacyjny nie obciążył powódki kosztami procesu, z uwagi na naturę i okoliczności sprawy oraz trudną sytuację osobistą i materialną powódki.

Na podstawie § 2 ust. 1 - 3, § 6 pkt 7 oraz § 12 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenie przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1348 ze zm.), Sąd Apelacyjny zasądził od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Łodzi na rzecz pełnomocnika powódki kwotę 6.642 złotych, tytułem wynagrodzenia za nieopłaconą pomoc prawną udzieloną powódce z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.